

Ungdomar och cannabis i Stockholms stad

- En fokusgruppsundersökning

Majoriteten av ungdomar testar inte cannabis
- Varför inte?



Ungdomar och cannabis...
[Månad År]

Publikationsnummer:

Dnr: [Fyll i här]

ISBN: [Fyll i här]

Utgivningsdatum: [Fyll i här]

Utgivare: Trestad2, Stockholm

Kontaktperson: Désirée Söderquist

Produktion: [Fyll i här]

Distributör: [Fyll i här]

Konsult:
[Fyll i här]

Förord

Ett stort tack till:

*Alla ungdomar som så engagerat deltagit och delat med sig av
sina viktiga tankar och förslag!*

&

*Alla medarbetare från stadsdelsförvaltningarna i Stockholms
stad som bidragit med kunskap och möjliggjort
fokusgruppsundersökningen!*

Fokusgruppsintervjuerna genomfördes av:

Bromma: Lotta Ströman, Sandra Stendahl

Enskede-Årsta-Vantör: Britt Widell-Orutfjord, Åsa Winfridsson

Farsta: Rita Zimmerhofer, Linda Sätterström

Hägersten-Liljeholmen: Anna William-Olsson, Jessica Leander

Kungsholmen: Karolina Nilsson Bernin, Nina Björck

Norrmalm: Maria Sköld, Désirée Söderquist

Rinkeby-Kista: Camilla Stark, Ata Hosseini

Skarpnäck: Marieke Verschuren, Elsely Johnsson, Jezibell Alvarez

Skärholmen: Anette Petersson, Mats Engström

Spånga-Tensta: Johan Lusth, Andrea Szecsody

Södermalm: Monica Ahlqvist

Samarbetspartners

TRESTAD2 Stockholm, Länsstyrelsen i Stockholms län

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	5
1. Inledning	6
Syfte	7
Frågeställningar	7
2. Metod	7
3. Risk- och skyddsfaktorer – ungdomar och narkotika	10
4. Resultat: Fokusgruppsundersökning – Ungdomar och Cannabis	11
Inledning- ungdomarnas deltagande	11
(Tema 1) Attityder/inställning...	12
(Tema 2) Vad är det som gör att majoriteten av ungdomar inte prövar cannabis?	14
(Tema 3) Förebyggande arbete - tips?	15
5. Slutdiskussion/analys	18
6. Referenser	21
Bilagor:	Fel! Bokmärket är inte definierat.21

Sammanfattning

Genom ett samarbete mellan Trestad2, stadsdelsförvaltningarna i Stockholms stad och Länsstyrelsen i Stockholms län, gjordes en satsning på att både utbilda personal i att leda fokusgruppsgrupper samt genomföra en fokusgruppsundersökning bland ungdomar om cannabis i Stockholms stad.

Fokusgruppsundersökningen kan ses som en fördjupning av resultatet kring cannabis i stadens stora ungdomskartläggning – Stockholmsenkäten (www.stockholm.se/utveckling).

Stockholmsenkäten visar att majoriteten ungdomar i Stockholms stad inte har testat cannabis. Det finns därmed skyddande faktorer kring dessa ungdomar som göra att de valt att inte testa. Inom forskningen har olika skyddsfaktorer identifierats som påverkar ungdomars benägenhet att prova narkotika. Syftet med denna fokusgruppsundersökning är att undersöka vad som har påverkat majoriteten av ungdomar att inte använda cannabis, samt att få ungdomarnas förslag på cannabisförebyggande åtgärder. Utgångspunkten i fokusgruppsundersökningen var att undersöka mekanismerna bakom ungdomarnas beslut att inte testa cannabis genom att resonera med ungdomarna själva. Målet med undersökningen är att öka kunskapen hos de personer som finns nära ungdomar (professionella, föräldrar) och att bidra med underlag till att utveckla insatser.

Fokusgruppsundersökningen genomfördes i tio stadsdelar i Stockholms stad med ungdomar i grundskolans åk 9 och år 2 på gymnasiet som inte har provat cannabis. Totalt intervjuades 187 ungdomar i 18 fokusgrupper. Ungdomarna visade stort intresse för frågan och diskuterade attityder och uppfattningar om cannabis, tillgänglighet när det gäller anskaffning av cannabis i Stockholm, vad som påverkar respektive inte påverkar att man testat cannabis, deras erfarenheter kring drogförebyggande arbete, samt förslag på cannabisförebyggande åtgärder.

Sammanfattningsvis ansåg ungdomarna att föräldrarna (deras engagemang, kunskap och relation till dem) varit mest avgörande till att de inte provat cannabis. Det fanns en efterfrågan på mer information och kunskap i skolan av lärare men även ett behov av bättre kunskap bland föräldrar och andra vuxna för att dessa ska kunna fungera som goda förebilder. Trots att ungdomarna i undersökningen inte provat

cannabis visste de mycket väl hur det skulle gå tillväga för att få tillgång till drogen.

1. Inledning

Bakgrund

Stockholmsenkäten är en undersökning om normbrytande beteenden. Alla ungdomar i grundskolans årskurs 9 och år 2 på gymnasiet får sedan år 2000 vartannat år svara på frågor om bland annat tobak-, alkohol- och narkotikaanvändning. Enligt Stockholmsenkäten minskade andelen ungdomar som någon gång prövat narkotika, i mitten av 2000-talet för att sedan öka igen.¹ Det är med anledning av den senaste tidens ökning och den höga nivå av cannabis bland ungdomar i storstäderna som Trestad2² initierades år 2012 för att i samarbete mellan Stockholm, Göteborg och Malmö utveckla det drogförebyggande arbetet.

Den vanligaste formen av narkotika som ungdomarna har prövat är cannabis (80-90 % av dem som testat narkotika har testat cannabis d.v.s. hasch eller marijuana). Enkätresultaten tyder på att cannabis finns tillgängligt i ungdomarnas närhet (finns möjlighet att testa och köpa cannabis genom kompisar eller någon annan bekant). Det borde innebära att även bland majoriteten av ungdomarna som inte har testat narkotika, finns en stor andel som har haft möjlighet att testa. Att dessa ungdomar valt att inte testa cannabis visar på att det finns skyddande faktorer kring dem som bidrar till att de inte testar. Stockholmsenkäten visar nämligen att majoriteten ungdomar i Stockholms stad inte har testat narkotika. Inom forskningen har olika skyddsfaktorer identifierats som påverkar ungdomars benägenhet att prova narkotika.

Utgångspunkten till den här fokusgruppsundersökningen var att ytterligare undersöka mekanismerna bakom det beslut ungdomar tar att inte testa cannabis. Genom att resonera med ungdomarna själva är målet att utöka kunskapen kring faktorer som påverkar de ungdomar i Stockholm som inte provat cannabis. Inom projektet Trestad2, i samarbete med de andra storstäderna och Länsstyrelsen i Stockholms län fanns

¹ Stockholmsenkäten stadsövergripande resultat 2012, www.stockholm.se/utveckling.

² TRESTAD: Projektsamarbete mellan Storstäderna Stockholm, Göteborg, Malmö kring cannabisförebyggande arbete 2012-2014.

möjligheten att genom fokusgrupper med ungdomar tillföra ytterligare kunskap om de skyddsfaktorer som påverkar ungdomars beslut att inte testa eller använda cannabis.

Syfte

Syftet med fokusgruppsundersökning är att undersöka vad som har påverkat majoriteten av ungdomar att inte använda cannabis, samt att få ungdomarnas förslag på cannabisförebyggande åtgärder. Målet med undersökningen är att i förlängningen öka kunskapen hos de personer som finns nära ungdomar (professionella, föräldrar) och att bidra med underlag till att kunna utveckla insatser.

Frågeställningar

1. ATTITYDER OCH INSTÄLLNING TILL CANNABIS BLAND UNGA IDAG?
2. VAD ÄR DET SOM PÅVERKAR ATT MAJORITETEN AV UNGDOMAR INTE HAR PRÖVAT CANNABIS?
3. UNGDOMARNAS ERFARENHETER OCH FÖRSLAG PÅ DROGFÖREBYGGANDE INSATSER?

2. Metod

Kvalitativ metod – fokusgruppintervjuer

Fokusgrupper är en kvalitativ metod i form av en gruppintervju som leds av en moderator och där deltagarna diskuterar fokuserat kring ett givet ämne.³ Deltagarna i en fokusgruppsintervju har något gemensamt ex. ålder, erfarenheter. Styrkan i dessa gruppsamtal blir ett bredare och djupare perspektiv på diskussionsämnet genom interaktionen mellan deltagarna.⁴ Fokusgrupperna genomsyras av en stor delaktighet då deltagarna kan föra fram sina åsikter samtidigt som övriga lyssnar och fyller på med sina erfarenheter. I en fokusgrupp finns möjlighet för deltagarna att förklara sina åsikter vilket möjliggör en större förståelse till varför respondenterna tycker som de gör jämfört med i en

³ Utbildningsdag 2 maj 2012, Fokusgruppsmetodik, Mårten Åström Folkhälsovetare, Stockholms läns landsting.

⁴ Hylander Ingrid, *Fokusgrupper som kvalitativ datainsamlingsmetod*, FOG-Rapport Linköpings universitet, 2001.

enkätundersökning. Däremot är resultatet inte på samma sätt generaliserbart som i en större enkätundersökning. Resultat från en fokusgruppsundersökning kan användas för att exempelvis få uppslag till förändringar, som ett komplement till andra undersökningar eller för kvalitativ forskning.⁵

Genomförande

Socialförvaltningen genom projektet Trestad2 erbjöd alla stadsdelförvaltningar att skicka personal till utbildning i fokusgruppsmetod för att kunna genomföra denna undersökning. Elva stadsdelförvaltningar hade personal som deltog i utbildningen. Fokusgruppsundersökningen genomfördes slutligen i tio av de fjorton stadsdelförvaltningarna.

Med stöd av Länsstyrelsen i Stockholms län kunde dessutom 21 personer med en bredd av olika yrkeskompetenser (ex. fältassistenter, preventionssamordnare, socialsekreterare, controllers, kuratorer), genomgå en två dagars utbildning i fokusgruppsmetodik. En metod som sedan kan användas för undersökningar inom olika teman. Trestad2 samordnade insatsen, finansierade en gåva (två biobiljetter) till deltagande ungdomar och sammanställde det totala resultatet utifrån stadsdelförvaltningarnas dokumentation. Stadsdelförvaltningarna ansvarade för att rekrytera ungdomar, erbjuda lokaler (i samarbete med skolor/fritidsgårdar), arrangera något att äta samt att dokumentera genomförda fokusgrupper.

Ambitionen var att varje stadsdel skulle genomföra två fokusgruppsintervjuer vid samma tidpunkt, för att få en bredd på resultatet samt för att se om skillnader gick att urskilja över staden. Det var dock svårt att nå gymnasieskolorna i vissa områden, vilket innebar att alla dessa intervjuer inte kunde genomföras. Några stadsdelar gjorde därför ett nytt försök att rekrytera ungdomar från gymnasiet efter några månader, vilket resulterade i några fler genomförda fokusgrupper. Totalt genomfördes 11st fokusgrupper med 123 ungdomar från årskurs 9 och 7st fokusgrupper med 64 ungdomar från gymnasiets år 2 och år 3. Det innebär att 18 fokusgrupper med 187 ungdomar ingår i denna undersökning.

⁵ Berit Nyström och Anders Edström, Memologens verktyglåda-Fokusgruppsmetodik, Västerbottens läns landsting 2004.

Urval och rekrytering av informanter

Allt rekryteringsarbete utgick från kontakt med skolor eller fritidsgårdar. Stadsdelsförvaltningarna fick informationsmallar med rekommendationer från arbetsgruppen om tillvägagångssätt vid rekrytering etc. Det var ett sätt att säkerställa att alla ungdomarna fick samma information kring förutsättningar och upplägg.

Utifrån undersökningens syfte genomfördes intervjuer med ungdomar som inte har testat cannabis. Medverkande ungdomar var i samma ålderskategori som i Stockholmsenkäten d.v.s. elever i grundskolans år 9 och år 2 på gymnasiet. Deltagande ungdomar kunde vara boende eller gå i skolan i aktuell stadsdel.

Önskvärt för en fokusgruppsintervju är 10-12st deltagare per fokusgrupp. En fokusgruppsundersökning bör innehålla minst tre fokusgruppsintervjuer av aktuellt urval för att få viss mättnad i svaren och kunna urskilja mönster. I denna undersökning var ungdomarnas intresse att delta stort, ofta kom fler ungdomar än antalet anmälda till intervjun. Allt ifrån 6 -17 ungdomar har deltagit i de totalt 18 fokusgrupperna.⁶

Anonymitet och etiska överväganden

Det mest framgångsrika rekryteringssättet var när intervjuarna själva presenterade studien för en grupp ungdomar i klassrum eller uppehållsrum. Där fick alla ungdomarna fylla i en enkät utifrån studiens urvalskriterier: ålder, närmaste t-banestation från bostaden samt en fråga om huvudkriteriet, nämligen viljan att delta samt om ungdomen tillhör dem som inte har testat cannabis. En annan styrka med enkäten var att den fylldes i enskilt, ungdomarna fick själva avgöra utan påverkan av andra om de ville delta. Utifrån de ifyllda enkäterna gjorde sedan intervjuarna urvalet. Att rekryteringen skedde i skolan (klassrum/uppehållsrum) eller på fritidsgården underlättade för fokusgruppsdeltagarna att kunna återkoppla resultat.

Alla ungdomar informerades tydligt om att de deltog anonymt i undersökningen och att fokusgruppsintervjuerna skulle dokumenteras genom inspelning på ljudfiler som endast skulle användas för minnesanteckningar. Ungdomarnas identitet kan inte urskiljas i rapporten genom citat eller annan känslig

⁶ Utbildningsdag 2 maj 2012, Fokusgruppsmetodik, Mårten Åström
Folkhälsovetare, Stockholms läns landsting.

information. I rapporten redovisas därför inte heller vilka skolor eller platser intervjuerna genomförts.

När barn och ungdomar intervjuas är det viktigt med *samtyckeskravet* som i vissa fall måste inhämtas från en förälder/vårdnadshavare. Samtyckeskravet innebär att; *Regel 2 Forskaren skall inhämta uppgiftslämnarens och undersökningsdeltagares samtycke. I vissa fall bör samtycke dessutom inhämtas från förälder/vårdnadshavare (t.ex. om de undersökta är under 15 år och undersökningen är av etiskt känslig karaktär).*⁷

I denna fokusgruppsundersökning var samtycke från förälder inte nödvändigt då ungdomarna inte var under 15 år. Undersökningen behandlar dessutom inte information av känslig karaktär då målgruppen är ungdomar som inte har testat cannabis. Arbetsgruppen försåg intervjuarna med en mall för samtyckesblankett ifall skolan eller fritidsgården hade önskat samtycke från föräldrarna. Blanketterna användes dock inte.

3. Risk- och skyddsfaktorer – ungdomar och narkotika

Forskning visar att en rad olika risk- och skyddsfaktorer påverkar ungdomars benägenhet att prova narkotika. Enligt forskningen är risk- och skyddsfaktorer i stort sett detsamma för tobak-, alkohol- och narkotikaanvändning, kriminalitet och våld, bristande skolanpassning samt psykisk ohälsa hos barn och ungdomar. Risk- och skyddsfaktorer är i de flesta fall varandras motsatser, exempelvis är en konfliktfylld hemmiljö en riskfaktor för alkoholproblem, medan en stödjande hemmiljö fungerar som skyddsfaktor. I denna studie är fokus på vilka skyddsfaktorer som påverkat ungdomarna att inte testa cannabis. Några exempel på skyddande faktorer när det gäller narkotikaanvändning är trivsel i skolan, god självbild, bra kompisrelationer, god och kärleksfull familjerelation samt tydliga normer och förväntningar från föräldrarna.⁸

⁷ Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer – inom humanistisk – och samhällsvetenskaplig forskning.*

⁸ Sundell Knut, Risk- och skyddsfaktorer för narkotikabruk, i *Andréasson, S. (red) Narkotikan i Sverige – metoder för förebyggande arbete*, 2008.

Inom preventionsforskningen har föräldrar identifierats som den främsta och viktigaste skyddsfaktorn för barn och ungdomar. Studier framhåller att engagerade, närvarande föräldrar skyddar tonåringar när det gäller både alkohol- och narkotikaanvändning. Genom att vara en närvarande förälder med en god relation till sin ungdom finns större möjlighet att påverka tonåringen. Föräldrars kännedom om vad deras barn gör utanför hemmet, vilka kamratkontakter de har och i vilka miljöer de kan exponeras för narkotika är viktiga förebyggande faktorer mot narkotika. Föräldrar har stort inflytande på ett barn under hela uppväxten, men efterhand får erfarenheter från skolan och kamrater större betydelse. Föräldrar har dock en fortsatt viktig roll i att lära unga stå emot grupptricket från andra unga.⁹

Sammanfattningsvis skapar barn genom deras upplevelser av föräldrarnas stöd och engagemang under uppväxten, en mer eller mindre stor motståndskraft mot negativ inverkan från kamrater, närmiljö och samhällsföreteelser.¹⁰

Med forskning om skyddsfaktorer som bakgrund kommer nästa kapitel behandla resultatet från ungdomarnas resonemang i fokusgruppsintervjuerna om vad ungdomarna själva anser ha påverkat deras val att inte prova cannabis.

4. Resultat: Fokusgruppsundersökning – Ungdomar och Cannabis

Majoriteten av ungdomar testar inte cannabis- vad påverkar dem/varför inte?

Inledning - ungdomarnas deltagande

I detta avsnitt kommer ungdomarnas röster om cannabis att belysas. Många av de tankar och erfarenheter som 187 ungdomar från årskurs 9 och år 2 på gymnasiet (i 10 stadsdelar) presenteras uppdelat i tre teman. Ungdomarna fick inledningsvis frågan om varför de valt att delta i fokusgruppsintervjun. De främsta anledningarna till att delta var intresset för- och viljan att diskutera frågan med andra som

⁹ Danielsson Anna- Karin, *Adolescent alcohol use: implications for prevention*, Karolinska institutet 2011.

¹⁰ Kadesjö C, Föräldrars betydelse för bruk och skadligt bruk av narkotika hos barn och unga. I Andréasson, S. (red) *Narkotikan i Sverige – metoder för förebyggande*, 2008.

också valt att inte testa cannabis. I intervjuerna gav ungdomarna uttryck för ett stort behov av att få prata om ämnet med vuxna då det är ett aktuellt ämne som diskuteras runt omkring dem t.ex. i media. Själva upplever de dock att det finns få arenor för att ventilera frågan.

Ungdomarna uttryckte också att de gillar undersökningens angreppssätt, att samla de som inte har testat cannabis. Framförallt elever från år 2 i gymnasiet ger uttryck för att de uppskattar att det är ”vi som inte provat” som är i fokus eftersom det alltid brukar vara det motsatta förhållandet. I inledningen av diskussionen framkommer att ungdomarna inte vet det som ex. Stockholmsenkäten visar att majoriteten av ungdomar inte har testat cannabis. Det finns ett så kallat majoritetsmissförstånd: ungdomarna tror att de flesta svenska ungdomar har testat cannabis vilket inte är fallet. Majoritetsmissförståndet (social överdrift) påverkar enligt forskning ungdomarnas attityd och ökar benägenheten att testa tobak, alkohol eller narkotika (<https://www.bra.se/bra/nytt-fran-bra/arkiv/apropa/2010-07-01-verklighetskoll.html> r).

Belöningen mat och biobiljetter påverkade ungdomarnas deltagande positivt, men verkade inte vara den främsta anledningen till deras deltagande.

Ungdomarna uttrycker att fokusgruppsintervjuer var en uppskattad mötesform då de blev tagna på allvar och förutsättningslöst lyssnade på. Att kunna hjälpa till i ett förebyggande arbete mot cannabis angav många också som en viktig anledning till att vilja delta.

(Tema 1) Attityder/inställning...

- *Nämn något du tänker på när du hör cannabis?*

Många av ungdomarna både i årskurs 9 och år 2 i gymnasiet var inte speciellt bekanta med termen cannabis som de relaterade mer till ett medicinskt begrepp. Ungdomarna menade att de pratar mer om hasch, marijuana, gräs, joints etc. Ungdomarna kom lätt på många negativa associationer såsom att det är farligt, man blir beroende/fastnar, det stannar kvar i kroppen, minnesluckor och dåligt för hälsan. De associerade också till att det är olagligt, kriminalitet, våld, dyrt, negativ påverkan på skola och arbetsliv samt utkastad och hemlös. En

del positiva associationer framkom också främst hämtat från media och filmer såsom att det är coolt, verkar göra att man mår bra, hör ihop med fester, vissa musikstilar och minskar stress. Vissa associerade också till att cannabis kan vara positivt vid medicinskt bruk, smärtlindring. En attityd som framkom framförallt bland dem i år 2 på gymnasiet var att cannabis ofta används i samband med alkohol och vissa menade att cigaretter och alkohol är farligare än cannabis.

- *Tillgänglighet*

Enligt ungdomarna i årskurs 9 är cannabis vanligt på många fester. Ungdomarna berättade att det går att få tag på cannabis via Internet, bekanta, på skolan eller genom att odla själv. De menade också att det snabbt går att få tillgång genom att fråga runt eller skriva på Facebook (via kodord). Platser som de unga deltagarna nämnde där det förekommer mycket cannabis var i förorter som Bredäng, Rinkeby, Tensta liksom Sergels torg (plattan), Stureplan, gymnasier på Kungsholmen och på många andra ställen där ungdomar har fester.

Ungdomarna i årskurs 2 vittnade också om att cannabis är lätt att få tag på. Det beror visserligen på vilka vänner de umgås med men alla vet hur det går att få tag på om de verkligen vill. Vissa menade att cannabis blivit vanligare i deras närhet och att uppmärksamheten ökat i dagspressen. Vanliga platser som gymnasieeleverna nämnde var skolor över lag, langare, i tunnelbanan, framförallt T-centralen. Vissa menade också att drogen är mycket vanlig vid specifika platser på södermalm. Några berättade att det blivit erbjudna utomlands medan några överhuvudtaget inte hade kommit i kontakt med cannabis.

- *Vilken inställning till cannabis upplever ni att ungdomar har?*

Ungdomarna i årskurs 9 menade att inställningen varierar beroende på vem du frågar, var personen bor och vilka vänner den personen har. Framförallt har de som röker cannabis (positiva) och de som inte röker (negativa) olika inställningar. Ungdomarna ansåg att inställningen förändrats över tid till en positivare attityd genom kändisar, film, TV-serier, internet och Instagram. Många upplevde att det finns en stor osäkerhet bland ungdomarna när det gäller åsikten om cannabis. Olika bilder av hur farligt det är förmedlas. Via media upplevde ungdomarna att budskapet om att det inte är så farligt är

tydligt och gruppptryck spelar in i hur ungdomarna ställer sig i frågan just när diskussionen uppstår.

Gymnasieungdomarna pratade ännu mer om att TV och filmer förmedlar en bild av att det är coolt att ”röka på” vilket kan påverka inställningen till cannabis. De tyckte också att de saknar argument i debatter med legaliseringsförespråkare och i diskussioner om att alkohol och tobak är farligare än cannabis.

- *Vad tror ni påverkar att man provar cannabis?*

De två faktorer som framkom mest i diskussionerna bland årskurs 9 om varför en del provar cannabis var föräldrar och vänner. Ungdomarna menade att föräldrarnas kunskap om cannabis, inställning och förmågan att diskutera med dem är avgörande. Vännerna lyftes som mycket viktiga och att kunna stå emot gruppptryck diskuterades mycket. Vid situationer då de unga utsätts för gruppptryck kan nyfikenhet spela in. Då trodde många att media, filmer, TV etc. påverkar huruvida den nyfikenheten är stark och blir avgörande eller inte.

Samma mekanismer som ovan lyftes i diskussionerna bland eleverna i gymnasiet år 2. Ytterligare en aspekt var att vissa hävdade att många bara provar någon gång, medan de som fortsätter röka cannabis ofta mår psykiskt dåligt, har problem, ångest etc.

(Tema 2) Vad är det som gör att majoriteten av ungdomar inte prövar cannabis?

- *Vad tror ni påverkar att de flesta i er ålder inte prövar cannabis?*

Resonemangen kring vad som påverkar att de flesta inte prövar cannabis var väldigt lika bland ungdomarna från årskurs 9 och 2. Den största anledningen var föräldrar och familj. Enligt ungdomarna handlar det om att föräldrarna bryr sig och de inte vill förstöra relationen med sina föräldrar. Det handlar alltså mycket om förväntningar från föräldrarna om att inte använda droger. Några pratade om rädsla för bestraffningar men de flesta menade att en bra relation och goda uppväxtförhållanden är det som spelar roll. Vissa

förmedlade en känsla av att via föräldrar veta vad som är rätt och fel.

En annan faktor som ansågs vara viktig för att inte prova cannabis var hälsan. Ungdomarna menade att de bryr sig om sin kropp, utseendet och långsiktiga effekter på kroppen. Rädsla för skador på hjärnan som påverkar intelligens och allmänbildning var också viktiga argument.

Ungdomarna ansåg även att individen har ett eget ansvar i form av självkontroll vilket handlar om god självkänsla och att ha kul utan droger. Att lyckas, klara av skolan lyfte många som viktigt liksom sport- och fritidssysselsättning eftersom det eliminerar intresset för droger.

- *Vem/vad har störst påverkan på att ni inte har provat?*

Resonemangen från föregående fråga återkom i diskussionerna kring vem och vad som haft störst påverkan på att deltagarna från årskurs 9 och inte provat cannabis. Föräldrars påverkan är den faktor som dominerade i den här diskussionen också. Liksom i tidigare fråga diskuterade ungdomarna också individens egen självkänsla och styrka att stå emot gruppträck. Något som inte framkom lika tydligt i den tidigare diskussionen men som många nämnde här är att de bevittnat negativa konsekvenser av droger och därför valt aktivt att helt avstå. I diskussionerna framkom också faktumet att det är olagligt som ett viktigt argument att inte prova cannabis.

(Tema 3) Förebyggande arbete - tips?

- *Har ni några tips på hur man skulle kunna påverka/stötta ungdomar att inte pröva cannabis?*

De flesta av deltagarna från årskurs 9 tyckte det var viktigt med saklig information tidigt i skolan. Konkret information inom naturvetenskapen om vad som händer i hjärnan på en person som röker cannabis. En del nämnde också att de tror

det är bra om före detta missbrukare kommer till skolan och berättar om sina erfarenheter, vilket är något som i forskning inte visat sig ha bara goda effekter Några ungdomar föreslog även att skrämman unga om riskerna med cannabis för att avskräcka. Det har också i forskning visat sig vara mindre effektivt. *Information som berör* är en formulering som användes i flera gruppdiskussioner. Det kan vara beröringen som ungdomarna ville belysa genom tidigare nämnda förslag som visat sig överksamma inom forskning. Vissa deltagare föreslog även att skolan borde organisera studiebesök på exempelvis Maria Ungdom.

Förutom information i skolan nämnde eleverna att informationskampanjer är bra och nya kanaler inom sociala medier såsom Facebook och Youtube borde användas. I samband med information pratade ungdomarna också mycket om att det behövs mer kunskap hos föräldrar, lärare och ungdomarna själva.

Andra förutsättningar som betonades som viktiga i ett förebyggande arbete är att erbjuda ungdomar en meningsfull fritid med attraktiva aktiviteter. Sportaktiviteter, drogfria konserter och festivaler nämndes.

Förslagen bland de äldre deltagarna var i stort sett desamma som ovan. Det var dock mindre förekommande med förslag om information från en före detta missbrukare och att avskräcka genom att skrämman. Deltagare från årskurs 2 betonade däremot att det är viktigt att budskapet om att majoriteten inte provat cannabis borde spridas mer. De menade att det finns en föreställning om att "alla håller på" och röker cannabis. Den internationella debatten är mer påtaglig för de äldre deltagarna som skulle vilja se att amerikanska filmer som glorifierar cannabis på nätet stoppas. De äldre deltagarna efterfrågade också i större utsträckning, än yngre, möjligheten att arbeta med värderingsövningar i skolan. En annan faktor som av naturliga skäl var viktigare för de äldre eleverna var möjligheten till sysselsättning i form av extra- och sommarjobb.

- *Erfarenheter av förebyggande arbete*

Generellt vittnade ungdomarna om att ha påverkats av erfarenheter i sin närhet från föräldrar, syskon, annan familj och släkt, samt kompisars erfarenheter. Från dessa personer har ungdomarna fått höra om både deras egna erfarenheter av att ha provat droger och deras erfarenheter av att komma i kontakt med droger utan att själv använda. Ungdomarna har påverkats av att personer i deras närhet berättar varför de valt att ta avstånd. Föräldrar som förmedlar kunskap på rätt sätt (inte bara fel och farligt utan fakta) och är öppna för samtal (inställning och hur de pratar om det) fungerar enligt ungdomarna bra som en förebyggande kraft. Ungdomarna menade att goda förebilder över lag är viktigt i ett förebyggande perspektiv.

När det gäller förebyggande arbete i skolan menade ungdomarna att det är mycket bra att det sker i skolan och många skulle gärna vilja att ämnet togs upp varje termin. Det är lite olika, hur ofta droger diskuteras i skolan enligt ungdomarna. Allt från bara en gång på gymnasiet till att vara ett återkommande tema. Ungdomarna betonade dock att informationen måste vara objektiv och relevant. Att presentera cannabis som en ”dödsdrog” blir inte trovärdigt menade någon. Ungdomarna återkom till att det är bra att använda sig av goda förebilder. Vid flera tillfällen återkom även en önskan om att få mer information om cannabis.

Majoriteten av ungdomarna från gymnasiet år2 berättade att de söker den mesta informationen själva på Google, TV och av personer de känner. De uttalade dock en osäkerhet inför om informationen stämmer. Bland vänner talas det ibland om rykten. Någon tar upp att det är viktigt att vara källkritisk.

5. Slutdiskussion/analys

Tillgång på cannabis

Det råder en stor och slående samstämmighet kring frågan om tillgång på cannabis bland ungdomarna. Trots att fokusgrupperna vände sig till ungdomar som inte har provat cannabis var kunskapen om hur och var det går att få tag på cannabis stor. Att drogen finns på olika fysiska platser i staden, på skolor, på Internet och via bekanta samt bekantas kontakter verkar därmed vara en verklighet att förhålla sig till.

Någon form av avdramatisering går att skönja framförallt bland en del elever i årskurs 2 som menade att cigaretter och alkohol är farligare än cannabis. Förmodligen tar dessa elever avstånd även från alkohol och cigaretter vilket är bra, men samtidigt lite oroande att de ser tobak och alkohol som farligare än cannabis. I ett förebyggande arbete är den här kunskapen om hur en del ungdomar uppfattar hur farlig drogen är relevant att ha med sig.

Föräldrar och skolan - viktiga skyddsfaktorer

Föräldrar är en mycket viktig kraft när det gäller valet att inte prova cannabis. Ungdomarna vittnade om att föräldrarnas engagemang, kunskap och relation till dem är den faktor som är mest avgörande i att inte prova cannabis. Ungdomarna beskrev att det generellt handlar om en god uppväxt och ett bra förtroende mellan barn och förälder. Det handlar även mycket om föräldrarnas inställning till cannabis och i förlängningen deras förväntan. Många av deltagarna uttryckte att föräldrarna skulle bli mycket besvikna om de ”rökte på” och för att inte skapa besvikelse avstår de.

Kunskap och information återkommer som viktiga teman igenom diskussionerna och då är det från lärare och i skolan som eleverna vill få bättre kunskap och argument mot cannabis.

Media, filmer, internationell debatt.

Många framförde en osäkerhet om hur farlig cannabis är eftersom det för ungdomar är lätt att få olika bilder via föräldrar/ skola och media/TV/filmer. Det verkar bidra till att ungdomarna känner sig förvirrade kring vad som faktiskt gäller. De menade att hasch ofta förskönas i TV-serier och filmer. Det är en viktig information att även ungdomar som inte provat cannabis tycker det är svårt att ta ställning till hur pass allvarlig drog cannabis är då budskapet i informationsflödet är splittrat.

Legaliseringsmotståndare

Intressant att notera i förhållande till en legaliseringsdebatt där vissa skulle hävda att kriminaliseringen gör cannabis mer spännande, är att många i fokusgrupperna valt att inte prova cannabis just på grund av att det är olagligt. Det fanns ett starkt stöd hos ungdomarna för att cannabis ska förbli olagligt. De flesta hävdade att många fler skulle prova om drogen legaliserades.

Information och majoritetsmissförståndet

Ibland finns det en föreställning om att alla lätt har tillgång till information i dagens samhälle. När det gäller cannabis uttryckte ungdomarna i fokusgrupperna dock att de önskar mycket mer information tidigare i livet och mer diskussion om ämnet. De tyckte också det är viktigt att vuxna i ungdomars närhet får mer kunskap om cannabis. Ungdomarna i fokusgrupperna skulle vilja lära sig mer om drogen, ha motargument till cannabisförespråkare och inspiration från goda förebilder.

Givetvis är bra och saklig information alltid viktigt i ett förebyggande arbete. Information är dock inte alltid lätt att utforma och förmedla på ett effektivt sätt. Några ledtrådar från ungdomarna när det gäller form och innehåll var att det är viktigt att klargöra *majoritetsmissförståndet*, att det i själva verket är få som har provat cannabis och att möjliggöra för diskussioner. Ungdomarna uppskattade att diskutera i fokusgrupp och menade att det behövs fler forum där ungdomar kan ventilera sina tankar med varandra tillsammans

med bra samtalsstöd från vuxna. Viktigt att notera är att ungdomarna önskar en vetskap om att majoriteten inte provar eftersom det är lätt att föreställningen om att alla håller på sprids. Det kan vara en utmaning att hitta balansen i att lyfta problemet med att fler provar och samtidigt betona att en klar majoritet inte alls testat cannabis.

6. Referenser

Litteratur

Tryckt

Kadesjö C, Föräldrars betydelse för bruk och skadligt bruk av narkotika hos barn och unga. I *Andréasson, S. (red) Narkotikan i Sverige – metoder för förebyggande*, 2008.

Sundell Knut, Risk- och skyddsfaktorer för narkotikabruk, i *Andréasson, S. (red) Narkotikan i Sverige – metoder för förebyggande arbete*, 2008.

Danielsson Anna- Karin, *Adolescent alcohol use: implications for prevention*, Karolinska institutet 2011.

Rapporter

Muntliga källor

Fokusgruppsintervjuer

Bromma: Lotta Ströman, Sandra Stendahl

Enskede-Årsta-Vantör: Britt Widell-Orutfjord, Åsa Winfridsson

Farsta: Rita Zimmerhofer, Linda Sätterström

Hägersten-Liljeholmen: Anna William-Olsson, Jessica Leander

Kungsholmen: Karolina Nilsson Bernin, Nina Björck

Norrmalm: Maria Sköld, Désirée Söderquist

Rinkeby-Kista: Camilla Stark, Ata Hosseini

Skarpnäck: Marieke Verschuren, Elsely Johnsson, Jezibell Alvarez

Skärholmen: Anette Petersson, Mats Engström

Spånga-Tensta: Johan Lusth, Andrea Szecsody

Södermalm: Monica Ahlqvist